

Стасик М. В.

Запорізький національний університет

ІСТОРИЧНИЙ РОМАН В. ТЕРЛЕЦЬКОГО «КНИГА СИЛИ. ВІРА»: ВИМИСЕЛ, ДОМИСЕЛ, ФАКТ

Статтю присвячено дослідженню факту, вимислу й домислу в романі В. Терлецького «Книга сили. Віра». Автор статті доводить, що твір насичений величезною кількістю історичних подій. Документальні факти поживлені уявою письменника, доповнені вигадкою. Водночас, збережено правдивість деталей побуту, одягу, звичаїв, традицій, обрядів. Усе це підпорядковане головному завданню художника – показати історію становлення козацтва та зародження української нації.

Оповідь побудована на введенні в текст роману чималої кількості персонажів майже в кожному новому розділі. Інколи мова роману змушує читача бачити в авторі очевидця описуваних подій. Колорит епохи також відтворюється через використання слів, які позначають реальні (елементи побуту, зброї, одягу тощо), притаманні зображуваному історичному періоду.

У центрі роману Терлецького стоїть документ – справжнє свідчення описуваних подій. При цьому можна говорити про певну відокремленість функціонування документа. Він, з одного боку, є підтвердженням описуваних автором подій, а з іншого – доповненням, зв'язкою сюжетних ліній.

Роль документа є однією із головних у творі. За його допомогою письменник вибудовує авторську модель розповіді, використовуючи прийоми мовної стилізації, уяви, гіпотези, іронії, психології.

В. Терлецький удається до документа як до способу підтвердження достовірності подій, разом з тим він не відмовляється і від вигадки. Письменник, з одного боку, проводить чіткий кордон між документом і вигадкою, а з іншого – простежуємо якісне злиття документа з вигадкою.

Історична правда і художній вимисел утворюють органічну єдність у романі, що правдиво відображає загальну картину дійсності України першої половини XVII ст. Використовуючи опис реальності і передаючи козацький колорит, автору загалом вдається передати дух епохи. Митець пропонує читачеві зробити висновки із драматичної історії наших предків. Звичайно, на перший погляд може скластися враження, що роман В. Терлецького є безсторонньою ілюстрацією минулого, але, насправді, уважний читач може побачити чітку екстраполяцію минулого на сьогодення та майбутнє.

Ключові слова: історичний роман, сюжет, факт, вимисел, домисел, персонаж, документ.

Постановка проблеми. За добу незалежності українська історична проза переживала як часи відносного підйому, так і спаду. Початок XXI ст. ознаменувався черговою прискіпливою увагою як українського суспільства, так і майстрів слова до свого минулого. Підтвердженням цього є поява низки історичних романів як відомих уже авторів, так і початківців. Для прикладу, наведемо лише деякі з них, написані в останнє десятиріччя: **Андрухович С.** «Фелікс Австрія»; **Вальд В.** «Останній бій Урус-шайтана», «Меч Сагайдачного», «Отаман»; **Вілар Симона** «У той день...»; **Даневська І.** «Німецький принц Богуслав Радзивіл», «Генерал короля Богуслав Радзивіл»; **Дегтяренко А.** «Лицарі Дикого Поля»,

«Між двох орлів», «Останній володар»; **Іваничук Р.** «Вогненні стовпи», «Торговиця»; **Кокотюха А.** «Червоний», «Справа отамана Зеленого», «Чорний ліс», «Багряний рейд»; **Коломійчук Б.** «Людвисар. Ігри вельмож»; **Кононович Л.** «Чигиринський сотник»; **Корсак І.** «Отаман Чайка», «Корона Юрія II», «Немиричів ключ»; **Курков А. та Винничук Ю.** «Ключі Марії»; **Литовченко Т., Литовченко О.** «Кинджал проти шаблі», «Шалені шахи», «Фатальна помилка», «Принц України»; **Малярчук Т.** «Забуття»; **Пахомова Т.** «Я, ти і наш мальований і немальований Бог», «Схизматик»; **Рутківський В.** «Джури козака Швайки», «Джури-характерники», «Джури і підводний човен», «Джури і Кудлатик»; **Сняданко**

Н. «Охайні прописи ерцгерцога Вільгельма»; Шкляр В. «Залишенець. Чорний ворон», «Маруся», «Троща»; Яворівський В. «У мене вечеряв Ісус. Княгиня Ольга – велика грішниця, яка стала святою», «Іван Окаянний: найстрашніші дні гетьмана Мазепи»; Яріш Я. «Лицар з Кульчиць» та багато інших.

Цей перелік можна доповнити і запорізьким автором Валентином Терлецьким, який у 2018 році видає свій перший історичний роман «Книга Сили. Воля». Спочатку письменник задумував написати «одну товстенську книгу про історію козацтва від давнини до нашого часу» [9], але згодом «підкореговує» свої плани. У 2021 році виходить вже його другий історичний роман, який має назву «Книга сили. Віра», що є продовженням запланованої із семи книг серії романів [7].

Останнім часом творчість В. Терлецького привертає до себе все більше уваги українських літературознавців, результатом чого стала поява низки наукових досліджень, серед яких можна виокремити праці В. Кравченко, М. Стасика, Н. Білоус та ін. Однак більшість публікацій представляють собою читацькі відгуки та рецензії на окремі його твори, або статті про деякі аспекти творчості митця. Історична романістика, заради справедливості зауважимо, що романи надруковані не так давно, майже не потрапляла у фокус особливої уваги українського літературознавства.

Отже, *актуальність розвідки* зумовлена наступними моментами: по-перше, відсутністю досліджень історичного роману В. Терлецького «Книга сили. Віра»; по-друге, необхідністю введення індивідуального художнього досягнення В. Терлецького в контекст літературознавчих уявлень про сучасне українське письменство. Наше дослідження покликане частково заповнити ці лакуни.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. При аналізі історичних романів, загальноприйнятим є намагання дослідників довести або заперечити його історичну достовірність. Для цього переважно визначають межі «правди, факту» та «вимислу». Що автор взяв із достовірних історичних джерел, а що вніс свого. Значення творчої фантазії при написанні творів про минуле не викликає сумнівів. Тут варто погодитися з думкою Ю. Ласкавої, що «художня правда не обов'язково повинна бути схожою на дійсність, але змушена обов'язково відповідати її сутності» [5, с. 46]. Зважаючи на специфіку цього жанру, письменник використовує матеріал, отриманий з документів, у яких фіксуються, як правило, сухі факти. Але ж

в описуваних подіях брали участь живі люди – з їх пристрастями і слабкостями, з їх внутрішньою боротьбою. Отже, письменник повинен зобразити те, що майже не можна знайти в документальних джерелах. При цьому, він не просто заповнює те, що випущено, а, пропускаючи все через себе, узагальнює розрізнені факти, створює цілісну картину. Майкл Дюррант з цього приводу писав: «Історія є дискусійною і її часто неможливо перевірити. Можливо, це нагадування про те, що нам іноді потрібні художні образи, щоб згладити ці протиріччя або зробити їх зрозумілими, правдивими на сучасному етапі. Нам потрібні метафори і порівняння, щоб мертві могли говорити і діяти, жити і вмирати» [11].

На межі ХХ – ХХІ ст. з'явилася значна кількість дисертацій та монографій українських дослідників, у яких акцентувалася увага на необхідності синтезу факту й вимислу в історичній прозі. Серед них можна виокремити праці таких дослідників, як-от С. Андрусів, Є. Баран, Н. Бернадська, Б. Вальнюк, К. Ганюкова, Н. Горбач, А. Гуляк, А. Калинчук, Ф. Кейда, О. Литвиненко, Б. Мельничук, Є. Нахлік, В. Ніколаєнко, С. Підпригора, В. Поліщук, О. Попадинець, О. Проценко, Л. Ромашенко, Т. Сагайдак, В. Сікорська, Т. Чужа, З. Шевчук, І. Шинкар та ін., у яких вони висвітлювали співвідношення наукової достовірності й художнього домислу, досліджуючи специфіку розвитку української історичної прози.

Постановка завдання. Мета статті – дослідити особливості відображення художньої дійсності (вимисел, домисел, факт) у романі В. Терлецького «Книга сили. Віра». Для реалізації поставленої мети необхідно виконати такі завдання: 1) з'ясувати співвідношення наукового факту й художнього домислу та вимислу в романі; 2) розкрити роль документа в художній структурі роману.

Виклад основного матеріалу. Реальні й вигадані події повинні утворювати у тканині історичного роману єдність, яка б правдиво відображала загальну картину епохи, характери людей. Безумовно, спотворення історії, що полягає в порушенні дійсного перебігу подій, неприпустимо. Вигадка повинна не протиставлятися фактам, а доповнювати їх. Зображуване має бути якщо й не реально існуючим, то хоча б потенційно можливим, тобто вигадка повинна бути правдивою. Аналізуючи роман В. Терлецького, можемо констатувати, що письменник суворо дотримується історичних фактів, якими б «болісними» та «жорсткими» вони не були. Тому непоодинок

кими є такі описи: «За якусь годину запорожці знищили всіх оборонців фортеці. Дітей, жінок та старих також не милували, бо військо мало швидко пересуватися далі, а не обмежувати себе зайвими полоняниками і не залишати позаду себе ймовірно вогнище спротиву» [8, с. 115], або «Коло визнало Бородавку винним у всіх звинуваченнях і присудило до страти» [8, с. 166]. Читаючи такі епізоди, можемо констатувати характерну рису роману В. Терлецького. Оповідач часто не коментує подію, а лише констатує факт, виступаючи ніби літописцем, тим самим залишаючи читачеві простір для роздумів, аналізу.

Автор захоплюється, але не ідеалізує козацький світ, вказує на помилки, зради, національні вади, вчинки, які мали катастрофічні наслідки для козацтва: «— Гетьман наш Барабаш, знову, певно, до князів своїх любих подався, Заславських та Збаразьких, маєтки та привілеї собі вибивати» [8, с. 128]. Водночас митець активно використовує творчий вимисел, без якого неможливе мистецтво. Згадаймо хоча б епізод з написанням козаками листа турецькому султану, на опис якого натрапляємо на 129-130 сторінках роману. З одного боку – письменник вкраплює в контекст твору справжній документ XVII століття, зокрема текст одного з варіантів листа (на сьогодні відомо щонайменше про чотири таких варіанти). З іншого боку, згаданий лист більшість дослідників відносять до історичної містифікації, підробки, яка створювалася сучасниками. Однак, на сьогодні цей образ, «історичний факт», настільки міцно закріпився в нашій національній свідомості, що не викликає в пересічного читача сумнівів у його справжності. Незважаючи на «літературне походження цієї пам'ятки», тут варто погодитися з думкою Тараса Чухліба, який власне детально дослідив історію створення цього документа, вона вже перетворилася на своєрідну «ідеологічну зброю» [10, с. 93]. Можемо констатувати, що текст листа цілком органічно вплетений у художнє тло роману і відповідає духу епохи. Хоча, на нашу думку, варто було використати інший варіант, без обценної лексики. Адже фрагмент листа, який використав письменник, вважається пізнішим і, на думку дослідників, створений з метою дискредитації запорожців.

Отже, у романі письменник зображує не тільки те, що було, а й те, що могло б бути. Для цього він, на наш погляд, досить глибоко вивчив описувану епоху, щоб зрозуміти закономірності її розвитку.

Щоб показати духовне життя людей минулого, письменнику самому необхідно пережити це

минуле і змусити читачів зробити це. Таке можливо тільки в тому випадку, якщо герої будуть знаходитися в обставинах, які хоч часто і не представлені в документах, але, що дуже важливо, історично можливі. Л. Александрова вказує на необхідність виділити не тільки художній вимисел, тобто епізоди й персонажі, неіснуючі в історії, а й художній домисел, що полягає у відхиленні «автора від окремих фактів реальної дійсності (замовчування про них, порушення хронологічної послідовності у викладі другорядних фактів), посилення або ослаблення окремих рис в характері справжнього історичного персонажа» [1, с. 136]. Власне домисел активно використовується В. Терлецьким. У нього африканець Ганнібал є зброєносцем Сагайдачного, а відомий військовий інженер Гійом Левассер де Боплан – шпигуном таємничого містичного ордену, козацькі характерники, охороняючи книгу сили, борються з чаклунами, які хочуть її захопити тощо. Маючи розрізнені факти про окремих історичних персонажів, події, він зумів органічно поєднати їх в одне ціле. Навіть маловідомі постаті стають важливими «цеглинками» української історії, а українська історія розглядається в контексті світової. Завдяки роману В. Терлецького, читач може сприймати українську історію цілісно, а не як набір інформації про окремих історичних персонажів та події.

Не менш важливим є питання про особу головного героя, а також другорядних персонажів. Багато дослідників наполягають на необхідності наявності історичної особистості в ролі головного героя (Л. Александрова, А. Пауткіна, Г. Ленобль), при цьому не важливо, чи це видатна, чи маловідома особистість. В означеному романі В. Терлецького «зустрічаємо» майже триста (289) як відомих (Самійло Кішка, Ярема Вишневецький, Борис Годунов, Василь-Костянтин Острозький, Іван Сулима), так і маловідомих (Дмитро Отрохимович, Тарас Земка, Андрій Ємець, Адам Липський, Максим Нечитайло, Тоганджи-паша) історичних персонажів. Напевне, розуміючи, що читач може сумніватися в їхньому існуванні, письменник наприкінці твору подає коротку історичну довідку про кожного з них. Зрештою, в анотації до книги зазначено, що у творі немає жодного вигаданого персонажа, а в численних своїх інтерв'ю та презентаціях книги він щоразу зауважує, що «все на реальному фактажі, який я знайшов у свідченнях очевидців і учасників подій. Наскільки це було правдою, ми не можемо сказати, але людина це бачила на власні очі, а вже наша справа – вірити чи ні» [9]. Отже, автор

тим самим ще раз ніби «підштовхує» читача до висновку про історичну достовірність описуваних подій. Зрештою, читач і сам може переконалися у правдивості слів письменника, зазирнувши в будь-яку більш-менш серйозну працю з історії України, або хоча б звернувшись до такого доступного ресурсу, як «Вікіпедія».

Тут доречним буде ще навести й точку зору Юзефа Крашевського, який писав: «... щоразу, коли ми бачимо нові історичні романи, які розповідають про священну, непорочну історію, ми тремтимо від страху, що вони можуть сфальсифікувати факт... Таким чином, через романи, які читає більше людей, ніж реальну історію, часто в суспільний обіг потрапляють хибні уявлення про історію, поняття, які важко спростувати холодними аргументами історика» [12].

Разом з тим хочемо констатувати, що художній вимисел проявляється у спроможності письменника «видумати» окремі епізоди (вчинки, переживання, емоції тощо). Тому «правдоподібність – це планка значного вищого рівня, ніж достовірність», – зауважує Ю. Джугастрянська [3]. Саме завдяки вимислу автор твору намагається «оживити, одухотворити» образи. Сучасний читач хоче не просто вивчати історію та історичні факти, а відчувати й пізнати її. Таку можливість він отримує завдяки письменникові, який оживлює історію, передає дух епохи. Як ми уже зазначали, зважаючи на специфіку жанру роману, письменник використовує матеріал, який отримує із документів, де, як правило, констатуються сухі факти. Однак в описуваних подіях беруть участь живі люди, що сповнені різними пристрастями, переживаннями, емоціями, почуттями тощо. Тобто, письменник повинен відобразити те, що не завжди можна знайти в документах. Сюди належать і діалоги, внутрішні монологи, думки героїв. У тих частинах роману В. Терлецького «Книга сили. Віра», де автор описує такі сцени, мова письменника стає емоційною, образною та яскравою. Темпоритм оповіді пришвидшується. Психологізм добре відчутний і при зображенні деяких портретних характеристик героїв, описах ментальних прикмет українців та інших народів тощо, для яких він досить часто використовує слова з емоційно-негативною конотацією: «– А чому не прибув сам полковник пан Белешко? – замість привітання різко спитав Корела, прохромлюючи путивльського сотника нетутешнім поглядом зміїних очей» [8, с. 28], або «Народ той вельми зрадницький, жорсткий і злостивий, зранку одного царя любитиме,

а ввечері – вже іншого. І не треба їм пряника, тільки батіг подавай» [8, с. 28]. Активно письменник послуговується також фразеологічним багатством української мови, для характеристики персонажів та подій: «... що козакові треба: степу, хліба й неба! А ще у нас кажуть – краще хліб, солома, аби вдома! [8, с. 139]; «козака потилиця панам-ляхам не хилиться» [8, с. 143]; «Ляхи знову нам свиню підсунули» [8, с. 144]; «у чужому казані смачної їжі не зварिश» [8, с. 180]; «Як кров лити – то козака покличуть, а як добро ділити – то йому не личить?» [8, с. 189]; «Кров людська не водиця, проливати не годиться» [8, с. 214], «водити за носа» [8, с. 218].

Аналіз роману В. Терлецького показує, що зображення значної частини персонажів справді ґрунтується на передачі реальних фактів з життя того чи іншого історичного персонажа, однак, на наш погляд, багато з них по суті є масками, а не повноцінними художніми персонажами. Прагнення письменника зафіксувати якомога більшу кількість персонажів та подій, на жаль, частково призвело до схематичності, описовості та спрощеності образів, які позбавлені психологізму. Звичайно, така документальність, очевидно, збагачує інформативність, але збіднює художність, ламає сюжетні лінії. Бажання автора бути максимально об'єктивним пояснює низьку частоту його звернення до художнього вимислу та занурення у внутрішній світ героя, що може оцінюватися однаковою мірою як позитив (достоїнство) і як недолік в очах читачів та літературознавців.

До певної міри це можна пояснити й тим, що справжнім головним героєм роману В. Терлецького «Книга сили. Віра» є насамперед історія, історичний процес становлення, зародження української нації. До речі, Т. Комаровська вважає наявність історичних персонажів взагалі другою ознакою історичного роману, зважаючи, що «справжнім героєм історичного роману є історія, історичний процес, історична подія» [4, с. 14].

Письменник, по-суті, як ми уже зазначали, не вводить у твір вигаданих героїв, причина цього – намагання дотримуватися історичної достовірності. Однак, стає очевидним й те, що свій роман В. Терлецький написав зовсім не заради цього простого переліку значної кількості історичних персонажів та фактів. Не заради того, щоб занурити читача у повсякденне життя України пер. пол. XVII ст. А головним, як нам видається, є інше: у художній формі розповісти читачеві про феномен козацтва, а в перспективі – зародження та формування української нації, про її перемоги

і поразки, здобутки і втрати. Тим самим, створивши, як зазначає автор у передмові до роману, «сучасний козацький міф» [8, с. 5].

Взявши на озброєння тезу Т. Комаровської про те, що справжнім героєм роману є історія, лише уточнимо, що персонажами роману можуть бути як реальні особи, так і вигадані. Автор і справді в цілому дотримується історичної достовірності описуваних подій, однак, на наш погляд, подекуди піддався впливу історичних штампів. Особливо це стосується опису релігійної боротьби, де як аксіома, як істинна в останній інстанції продукується точка зору про деяку перевагу православ'я над іншими релігіями (католицизмом, мусульманством): «Віра наша – це запорука збереження свободи від поляків» [8, с. 48], або «Держава не постає на порожньому місці. Має бути підготовлений ґрунт. Воля, віра, правда. Ось початки майбутньої єдності. Не буде волі – не буде радості. Не стане віри – не стане бажання. Зникне правда – зникне й сила» [8, с. 59]. Потужні слова, які розбиваються об камінь релігійного протистояння між українцями. На жаль, майже немає точки зору опонентів, що деяким чином збіднює твір, робить його образи дещо схематичними. Заради справедливості зазначимо, що таке часто трапляється у творах, котрі охоплюють значний історичний період, які «населені» великою кількістю персонажів.

Вважаємо за необхідне відзначити, що одним з елементів, який надає творові історичної достовірності, є відтворення автором реалій зображеної епохи. З цього приводу дослідники висловлювали різні точки зору. Одні наполягали на їхній наявності, інші – вказували на їхню другорядність. погоджуємося з першою точкою зору, адже без опису деталей місцевого колориту, побуту, звичаїв, традицій, обрядів, докільля будь-який історичний роман втратить свою повноту, яскравість, «правдивість». Недаремно цьому елементу історичного роману значну увагу приділяли автори історичної прози. Серед них можна виокремити Р. Іваничука, В. Малика, П. Загребельного, С. Складенка, З. Тулуб тощо, які з педантичністю вченого вивчали й відображали такі історичні реалії зображеної епохи, як зброя, одяг, побут, звичаї. Перечитуючи твір В. Терлецького «Книга сили. Віра», ми «упізнаємо» описувану епоху не тільки за історичними подіями, а й за побутовими реаліями, що рясно усипали твір. Усвідомлюючи, що багато з них уже є не зрозумілими для сучасного читача, автор значну частину з них пояснює, подаючи зноски.

Цікавим прийомом, яким скористався письменник, є залучення документальних вставок (документів) майже до кожного розділу твору. На думку В. Баканова, документ допомагає розкривати історичну ситуацію, причому він може «звучати то як акомпанемент основної мелодії, то як самостійний і головний елемент художньої структури» [2, с. 132]. При цьому, Ю. Лотман зазначає, що питання про справжність чи вигаданість історичних документів є несуттєвим, оскільки навіть «справжній документ, включений в художній текст, стає художнім знаком документальності й імітацією справжнього документа» [6, с. 191].

З одного боку, документи використовуються письменником для руху сюжету, поглиблюють характеристику героїв, а з іншого – надають творові відтінок історичної достовірності описуваних подій. У романі В. Терлецького документальні вставки подаються у кінці розділів й, на перший погляд, існують нібито суверенно, самі по собі, але, насправді, вони є доповненням до інших історичних свідчень (описаних чи неописаних у романі). Документ виступає у ролі своєрідного звіту, стискаючи сюжет, і таким чином рухаючи його. Тут письменник підходить до матеріалу з позиції вченого-дослідника. «Голос» документа звучить в хорі інших голосів, його достовірність визначається лише у співставленні з іншими свідченнями чи апеляцією до власної пам'яті. Саме їх переплетення, взаємодія є особливістю побудови роману В. Терлецького. Важливо розглядати документальну й образну систему роману в комплексі. Документ у творі органічно переплетений з художнім вимислом. Не тільки документ вплітається в роман, а й художній вимисел вплітається в документ. В. Терлецький, вводячи в текст документ, робить його предметом пізнавальної рефлексії, вводить мотив пошуку істини. Звичайно, що документальні вставки виступають тут також знаком історії. Вони викликають у читача відчуття приязні та довіри до прочитаного. Таким чином письменнику вдалося знайти той оптимальний варіант, у якому вимислена та достовірна інформація складають органічну художню єдність. Усе це надає романові достовірності, життєвості, відчуття епохи, масштабності зображуваних подій.

Висновки і пропозиції. У романі чітко простежується зв'язок епох (поколінь, традицій), автор намагається в минулому знайти ключ до розуміння сучасного. Поєднуючи реальні факти й художній вимисел, письменник достовірно відтворює героїчні картини боротьби українського козацтва. При цьому, у романі В. Терлецького

важливе місце займають як видатні історичні особи, так і рядові, маловідомі постаті. Однак центральним об'єктом дослідження у творі, на нашу думку, стала саме історія становлення нації. Письменник, використовуючи реалії епохи, майстерно відтворює історичний колорит. При цьому, місцями надмірно захоплення описом історичних подій часто призводить до дещо спрощеного психологічного аналізу персонажів. Педантичне слідування дійсності применшує критерії художності, майже зводить нанівець наявність художньо значущих узагальнень, і навіть подекуди позбавляє образи історичних постатей психологічної глибини, зводячи розповідь лише до опису зовнішньої канви подій.

Велике значення у своєму романі В. Терлецький надає відтворенню історичного колориту. Описи предметів побуту, одягу та інших

історичних реалій вирізняються достовірністю і яскравістю зображення, що допомагає читачеві повністю зануритися у світ описуваних подій, відчувати ілюзію перебування в минулому.

Цілком усвідомлюємо, що досліджуваний роман не є історичною працею, про що говорить й автор у передмові до твору, однак можемо констатувати, що майстерно поданий автором матеріал твору допомагає читачеві повністю поринути в світ описуваних подій, відчувати себе учасником і, навіть, може, на наш погляд, стати лайт-версією підручника з історії України.

Зрозуміло, це не єдине можливе прочитання роману, де можна виявити багато різних пластів. Перспективи подальших досліджень ми вбачаємо у дослідженні поезики як роману В. Терлецького «Книга сили. Віра», так і всієї творчості митця. Заслуговує окремої уваги й фразеологія роману.

Список літератури:

1. Александрова Л. П. Советский исторический роман: типология и поэтика. Киев: Вища школа, 1987. 158 с.
2. Баканов А. Г. Современный зарубежный исторический роман / А. Г. Баканов. Киев : Вища школа, 1989. 182 с.
3. Джугастрянська Ю. Що таке історична проза? // ЛітАкцент. URL: <http://litakcent.com/2018/01/11/shho-take-istorichna-proza/> (дата звернення: 21.05.2022).
4. Комаровская Т. Е. Проблемы поэтики исторического романа США XX века : монография. Минск : Белорус. гос. пед. ун-т им. М. Танка, 2004. 124 с.
5. Ласкава Ю.В. Літературно-художня інтерпретація постаті кошового Петра Калнишевського: особливості характеротворення. Запоріжжя : ЗНУ, 2013. 203 с.
6. Лотман Ю.М. Семиосфера. Культура и взрыв. Внутри мыслящих миров. Статьи. Исследования. Заметки. Санкт-Петербург : Искусство-СПБ, 2000. 704 с.
7. Терлецький Валентин. «Книга Сили. Віра». Презентація нового твору / відеоінтерв'ю брав Сергій Поліщук. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=09DilhW3pHo><https://www.youtube.com/watch?v=09DilhW3pHo> (дата звернення: 21.05.2022).
8. Терлецький В. Книги сили. Частина друга: Віра. Київ : Білка, 2021. 336 с.
9. Терлецький Валентин. Отамани, яких обирало козацьке товариство, були фактично смертниками. / Інтерв'ю вела Любов Базів. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-culture/2684727-valentin-terleckij-pismennik.html> (дата звернення: 21.05.2022).
10. Chuhlib Taras. Vienna Letter to Sultan Mehmed IV Avji from Ukrainian Cossaks in Chyhyryn. *Güney-Doğu Avrupa Araştırmaları Dergisi – The Journal of Southeastern European Studies* 35, (2020): 89-96, 2020.
11. Durrant Michael «Facts are not truth»: Hilary Mantel goes on the record about historical fiction. URL: <https://theconversation.com/facts-are-not-truth-hilary-mantel-goes-on-the-record-about-historical-fiction-79359> (дата звернення: 21.05.2022).
12. Gaździcki Maciej. Jak się pisze powieść historyczną. Scott i Kraszewski. URL: https://teologiapolityczna.pl/maciej-gazdzicki-jak-sie-pisze-powiec-historyczna-scott-i-kraszewski#_ftn35 (дата звернення: 21.05.2022).

Stasyk M. V. HISTORICAL NOVEL «THE BOOK OF POWER. FAITH» BY V. TERLETSKII: FICTION, CONJECTURE, FACT

The article is devoted to the study of fact, fiction and conjecture in the novel by V. Terletsii. The author of the article proves that the work is full of a huge number of historical events. Documentary facts are enlivened by the writer's imagination, supplemented by fiction. At the same time, the truthfulness of details of life, clothes, customs, traditions, rites is preserved. All this is subordinated to the main task of the artist – to show the history of the Cossacks and the birth of the Ukrainian nation.

The story is based on the introduction of a large number of characters in the text of the novel in almost every new chapter. Sometimes the language of the novel makes the reader see in the author an eyewitness to

the events described. The color of the era is also reproduced through the use of words that denote the realities (mundane things, weapons, clothing, etc.), characteristic of the depicted historical period.

At the heart of Terletskii's novel is a document – a true testimony to the events described. At the same time, we can talk about a certain separation of the functioning of the document. On the one hand, it is a confirmation of the events described by the author, and on the other hand, it is a supplement, a connection of plot lines.

The role of the document is one of the main in the work. With its help the writer builds the author's model of the story, using the techniques of linguistic stylization, imagination, hypothesis, irony, psychology.

V. Terletskii uses the document as a way to confirm the authenticity of events, however, he does not refuse of the fiction. The writer, on the one hand, draws a clear line between document and fiction, and on the other – we trace the qualitative merging of document and fiction.

Historical truth and artistic fiction form an organic unity in the novel, which truly reflects the general picture of the reality of Ukraine in the first half of the seventeenth century. The author generally manages to convey the spirit of the era by using a description of realities and conveying the Cossack flavor. The artist invites the reader to draw conclusions from the dramatic history of our ancestors. Of course, at first glance it may seem that V. Terletskii's novel is an impartial illustration of the past, but, in fact, the attentive reader can see a clear extrapolation of the past to the present and future.

Key words: *historical novel, plot, fact, fiction, conjecture, character, document.*